

Индустрија у години 1938 НА ПОДРУЧЈУ ТРГОВИНСКО-ИНДУСТРИЈСКЕ КОМОРЕ У САРАЈЕВУ

Дрварска индустрија

Првих пет месеци године 1938 показали су да се нису остварила оптимистичка очекивања из г. 1937. Ситуација на светским дрварским тржиштима се из дана у дан погоршавала, цене су и даље падале, а извозне могућности слабиле, тако да је пословање у дрварској индустрији у овој години било врло скучено.

Због смањене потрошње дрвета, понуде на светским дрварским тржиштима биле су далеко веће од потражње, што је неповољно утицало на цене. До смањене потрошње дошло је због тога што је потрошња дрвета у тесној вези с општом конјунктуром у свету, која се у овој години неповољно развијала. Енглеско тржиште, које служи као мерило за оцену ситуације у дрварској привреди, показивало је слаб интерес за веће куповине. На овом тржишту налазиле су се од прошле године велике залихе непроданог грађевног материјала. Због тих великих залиха и опадања грађевне делатности цене су почеле да попуштају. Даљем паду цена допринели су у знатној мери Руси, који су три пута обарали своје цене на енглеском тржишту, па су се увозници у очекивању даљег пада цена уздржавали од већих набавака робе.

Неповољна ситуација на енглеском тржишту имала је реперкусија и на осталим слободним тржиштима, где су се увозници такође уздржавали од већих набавака, јер је свуда преовладало мишљење да је ризикантно правити веће закључке, док се цене не стабилизирају. Овај пасивни став још је више погоршавао ситуацију, јер док су извозници располагали већим количинама готове робе, складишта увозника била су празна, а увознички капитали повучени из промета деловали су у правцу обарања цена и кварили равнотежу између понуде и стварне потребе за робом. Да би се избегао катастрофалан пад цена који је био у изгледу већ на почетку године, сазвао је Е. Т. Е. К. (European Timber Export Corporation), Европски споразум извозника дрвета, ванредну седницу 20 јануара у Варшави, на којој је закључено снижење извозних квота за 1938 године за 5% (за 10% већ је било снижено раније). Како се ситуација није поправила, Е. Т. Е. К. је у септембру донео решење о даљем снижењу извозних квота за 6,5% за 1938 г. Извозна квота за Југославију утврђена је на 134.303 стандарда, дакле 627.000 м³.

Ову квоту ми нећемо прекорачити, пошто је наша дрвар-

Индустрија у 1938 на подручју трг-инд. коморе у Сарајеву

ска индустрија ове године налазила на велике тешкоће у пла-сирању своје робе на инострана тржишта, тако да је извоз знатно подбацио и по количини и по постигнутим ценама у упоређењу са прошлом годином. За првих девет месеци 1938 493.659 м³ меке резане грађе према 661.084 за исто време 1937 године, што значи опадање за 25%.

Услед пада цена још је веће опадање нашег извоза на слободним тржиштима, јер су та тржишта удаљенија од нас него од других извозних земаља.

Енглеска и холандска тржишта удаљена су од нас толико да у време кад су цене лабаве и ниске, као што је то случај у овој години, наша роба не може да се супротстави конкуренцији из нордијских земаља, које су им много ближе. Наша роба је на тим тржиштима прескупа.

За првих девет месеци извезено је у Енглеску за 100.000 м³ мање, а на холандско тржиште за 13.000 м³ мање према истом раздобљу прошле године. И овај извоз односи се на робу продату крајем прошле године. С нашег подручја нисмо у овој години ништа продали на та тржишта.

И на другим слободним тржиштима наш извоз је у великој мери подбацио. Као пример наводимо Египат, где је конзум дрвене грађе подбацио за 50% према прошлогодишњем и где се сусрећемо с румунском конкуренцијом која је премирана, тако да смо за 9 месеци извезли 18.000 м³ мање него за 9 месеци прошле године.

Такође су подбацили и Алжир и Тунис за преко 50% у конзуму дрвене грађе према прошлогодишњем, па је и наш извоз за првих 9 месеци ове године спао за 17.000 м³.

Наш извоз у земље које стоје под контролом увоза налазио је такође на потешкоће.

На немачком тржишту одржали смо стечене позиције. Рачунајући на већу могућност пласмана робе на немачко тржиште, извозници су резали по немачким димензијама и чинили закључке. Међутим, Немци се нису држали одредаба ајзенашког споразума, већ су давали дозволе за оне врсте дрвета које њима моментано служе. Поједини купци склапали су закључке с више фирма, па су одабирали оне које им највише конвенирају. Због тога извозници нису знали када ће и хоће ли уопште добити одобрење за увоз у Немачку. Споразумом у Црквеници, који је закључен у августу ове године, то се донекле поправило, јер су према том споразуму Немци дужни да у року од четири седнице обавесте југословенског извозника о решењу молбе за увоз.

На листи извоза наше дрвене грађе Италија је увек на првом месту, иако је у поређењу с ранијим годинама наш извоз знатно редуциран.

Италијани су се нарочито интересовали за наше целулозно дрво, далеко више него за грађевно, па је целулозног дрвета извезено више него што је износио одобрени нам контингент на штету грађевног дрвета. Извоз грађевног дрвета с нашег подручја подбацио је не само из тог разлога, него и због тога што су Италијани многе увозне дозволе условљавали тиме да се роба оцарина у Трсту, дакле тамо куда не гравитира босанско дрво.

На осталим дрварским тржиштима наш извоз је такође подбацио услед пада цена и умањене потрошње.

Желимо још да укажемо на аргентинско тржиште. Аргентина купује од нас углавном резано дрво од четинара, а поред тога још и резано дрво од лишкара и фризе. За првих девет месеци ове године извезли смо у Аргентину 52.797 м³ меког резаног дрвета — најважнијег производа дрварске индустрије, према 64. 582 м³ у истом раздобљу прошле године. Иако је наш извоз у Аргентину у опадању према прошлогодишњем, ипак је ове године у извозу меког резаног дрвета Аргентина на трећем месту, одмах иза Италије и Немачке.

Извоз нашег дрвета у Аргентину могао би се знатно повећати да с овом земљом имамо уређене трговинске и платне односе. И досада је наш извоз у Аргентину наилазио поред осталих тешкоћа и на тешкоће девизне природе, пошто увозници југословенске робе морају потребне девизе набављати по курсу за 10% више него што је курс за плаћање увезене робе из уговорених земаља. Разумљиво је да боље конвенира увоз из земаља за које се добивају девизе по нижем курсу, па зато југословенска роба мора бити за целу разлику курса јевтинија, што наше извознике доводи у подређени положај према извозницима из конкурентских земаља.

Мало више задржали смо се на аргентинском тржишту из разлога да укажемо на његову важност у моменту када прети опасност да нам се то тржиште затвори. Према поузданим информацијама, примљеним задњих дана, Аргентина спрема реорганизацију своје спољне трговине у правцу да се онемогуће трговински односи са земљама с којима Аргентина нема трговинског уговора. Ове вести учиниле су мучан утисак на овдашње дрварске кругове, пошто ни ми немамо још трговинског уговора с Аргентином. Ради угрожених позиција наше дрварске индустрије на аргентинском тржишту и ради стварања услова за проширење могућности нашег извоза на то тржиште, потребно је да се хитно приступи преговорима за

Индустрија у 1938 на подручју трг-инд. коморе у Сарајеву

уређење наших трговинских односа с Аргентином. Ми нарочито имамо интереса да ово тражење нагласимо, јер на аргентинско тржиште иде грађа углавном с нашег коморског подручја.

У свим земљама које извозе дрвену грађу имали смо једну карактеристичну појаву ове године. Домаћа потрошња анорбовала је знатне количине чамове грађе. Захваљујући овој чињеници, која је код нас настала због појачане грађевне делатности и проширених јавних радова, наша шумска индустрија избегла је катастрофу до које би било дошло да је упућена само на извоз.

На концу желимо рећи неколико речи о реперкусијама, које су на наш извоз имале проштрене политичке прилике у свету у септембру и октобру 1938 године. Услед критичних прилика у Европи, дошло је било до потпуног застоја у пословима с иностранством, јер су транспорти робе били угрожени, а исплата постала несигурна. Престало је финансирање извоза са стране новчаних завода, који су били престали да дају позајмице, односно авансе на документа о отпремљеној роби у иностранство. То је била последица несигурне исплате извоза и као мера предострожности коју су банке биле предузеле у том критичном моменту, да би могле одговарати евентуалној тражњи својих улагача.

Рударство и топионичарство.

Сви знаци говоре, да се приближујемо периоду интензивније рударске производње, јер се већ приступа озбиљној експлоатацији великог рудног блага на коморском подручју.

Рудници мрког угљена и лигнита, како државни тако и приватни, интензивно су запослени. У поређењу према ланској години продукција је повећана. Основан је нови рудник мрког угљена »Бурђевик« а. д. у Живиницама код Тузле, који већ у почетку свог рада производи 50 вагона дневно.

Почело се и са хидрирањем угљена, па се у задње време врше пробе, да се добије бензин из мрког угља. Пробе су дале задовољавајуће резултате. Проширивањем калоричних електричних централа на самим рудницима угља и оснивањем нових, те њиховим повезивањем електричним водовима идемо постепено великом плану електрификације земље, на бази најјевтинијег и најрационалнијег добијања електричне енергије потребне за индустријализацију земље.

Гвоздена руда се интензивно вади и извози у иностранство у досадашњим количинама од свега 100 вагона дневно, док је производња за домаћу топионичку индустрију пове-

лана за 50% од 1 јула 1938, откад је стављена у погон и друга висока пећ у Варешу. У том сразмеру повећана је и производња сировог гвожђа.

У овој години је веома интензивно вађена бокситна рудача, која се због временских прилика вади од марта до краја октобра. Месечна производња се кретала од 12—35.000 тона, а радила су два друштва: Континентално а. д. и Адрија Боксит. Ове године су основана још два нова друштва, Угровача а. д. и Задруга Пан-Боксит, која већ врше истражне радове на теренима.

Рудача антимоно се вади у Зајачи код Лознице и у Крушњу. У Зајачи је ове године стављена у погон велика топионица антимоноа »Монтаниа« а. д., а код Крушња је подигло а. д. »Подрински рудник« нове топионице антимоноа. Подизањем ових топионица постала је наша држава највећим произвођачем антимоноа у Европи. Тако ћемо ускоро поред бакра, олова, цинка и алуминијума бити и с антимоно-металом важан фактор на европском тржишту.

Манган је вађено 250 тона, а хрома 5 тона месечно.

Рудник злата у Баковићима од 1 марта 1938 не ради, али се спрема да на новој бази отпочне рад крајем пролећа 1939.

Соли је вађено у Креки просечно 4.700 тона месечно.

Интензиван рад на истраживању и афте у Мајевици почео је давати позитивне резултате. Нов одвод који је спуштен преко 2000 м већ даје 5 тона нафте дневно. Та нам појава улева наду да до сада уложене финансијске жртве неће бити узалудне.

Наднице у рударској индустрији су ове године повишене са 10—12%, што је имало за последицу повећање производних трошкова. На повећање трошкова производње имала је утицаја и стална тенденција скакања цена јамског дрвета које је за 40—50% скупље него ланске године. И поред тога цене производима у том сразмеру нису повећане, него се у повећаној производњи нашло рачуна за делимично покриће.

Као круна рударске топионичарске делатности на нашем подручју има да буде велики комбинат »Југословенски челик« а. д. који је ове године остварен фузијом постојећих рудника гвожђа и угља и топионица у Варешу и Зеници. Истичем да је Генерална дирекција овог предузећа постављена у Сарајеву, што је не само за Сарајево него и за цело коморско подручје од огромне економске важности. Ово предузеће претставља знатно врело прихода за многе трговачке и занатске радње као и за будуће индустријске раднице, које ће базирати на полупродуктима Југословенског челика.

Индустрија у 1938 на подручју трг-инд. коморе у Сарајеву

Текстилна индустрија

Питање сировина је од примарне важности за текстилну индустрију. Увоз из некалдринских земаља стоји под контролом и тешко се добијају дозволе за увоз предива из тих земаља. Постојећа контрола увоза артикала из некалдринских земаља протегнута је и на Швајцарску од 1. августа о. г., пошто се сна плаћања намећу наше државе и Швајцарске у смислу новог споразума врше у слободним девизама. Тако је од августа увоз предива и из Швајцарске отежан и редуциран на минимум. Ово питање постало је нарочито актуелно последњих месеци услед територијалних промена у Централној Европи. Настао је потпуни застој у добави предива из Чехословачке, из које су овдашње текстилне фабрике увозиле знатне количине.

За слободан увоз текстилних предива остала нам је само Немачка и Италија, које у погледу квалитета робе не могу да задовоље нашу текстилну индустрију, а ни њихове цене нису повољне.

До јачег замаха у овдашњој текстилној индустрији не може да дође због тога што је процес производње преоптерећен скупом електричном струјом и водом те калдрмијом на сировине и помоћна средства производње. С друге стране цене готовим текстилним производима су лабаве и ове године имале су тенденцију даљег попуштања. Због тога је тржиште у неизвесности па се уздржаје од даљих куповина.

Хемијска индустрија

Констатијем једну чињеницу да је потрошња производа соде у земљи према прошој години нешто порасла уза све тешкоће које изазивају висока оптерећења на соду у облику разних дажбина, иако сода спада у ред сировина односно помоћних средстава производње.

Из пораста потрошње соде може се закључити, да је и највећи део домаћих индустрија био у текућој години такође јаче запослен него у прошлој, јер постоји мало која индустрија која у овом процесу производње не употребљава соду било као сировину било као помоћно средство.

После великих напора и жртава успело је Солвајевој фабрици да придобије већи део мађарске пијаци, тако да је могла проширити свој извоз у ту државу, а тиме у вези први пут након више година повећати своју производњу.

Извоз у Албанију не показује пораст, што је посве разумљиво кад се уважи да у овој земљи још не постоје индустрије које би трошиле соду.

Питање извоза у Бугарску још је сасвим у зачетку. Фабрика се трудила да би постигла неке позитивне резултате,

Преглед

али наилази на многе тешкоће, а нарочито у погледу платног промета. Бугарска Народна банка не пристаје на плаћање кроз клиринг него жели компензацију, што је веома тешко провести кад се узме у обзир да је Бугарска чисто аграрна земља.

Опћенито се може рећи да је пословање Солвајеве фабрике у овој години било у главном задовољавајуће.

Грађевна индустрија

Одлагање грађења неколико јавних грађевина из административних разлога имало је утицаја на обим производње грађевне индустрије. Тако су циглане радиле с редуцираним погоном. Ипак грађевна делатност у поређењу према год. 1937. није много подбацила.

На крају можемо констатовати да наше коморско подручје има све услове за подизање нових индустрија како у погледу сировина тако и у погледу електричне енергије и саобраћаја, те се надамо да није далеко време када ће и ови крајеви ступити у здраву утакмицу с осталим напреднијим крајевима државе. Тим поводом упућујемо апел свима градским општинама коморског подручја да своју комуналну политику подесе тако, да јевтиним земљиштима, јевтином електричном струјом и водом, те снижавањем дажбина омогуће предузетним људима да подижу индустријска предузећа, у којима ће наћи зараде вишак неупосленог становништва ових крајева и подићи се оншти стандард живота.

Др. Душан Јефтановић

Један заборављени идеолог

(Поводом стогодишњице рођења Vase Pelagića)

У једном крају Банјалуге налази се мала кривудава улица Vase Pelagića. Пrolaze људи том улицом, али од толиких пролазника ретко се који још сећа да је Pelagić баš у том крају, пре много и много година, отпочео своју борбу за социјалну правду и да је у тој борби stradao и умро. Из њиховог сећања nestalo је Pelagićевих врлина и mana, радости и болова. Nestalo је свега, што је неkad davalo sadržinu његовом животу и испуњавало његову личност. Sve се то rasplinulo у daleku prošlost, а ostao је samo један izbledeli natpis као dokaz како се pokolenja оdužuju uspomeni predaka.

Pelagić је bio najpre učitelj i crkveni velikodostojnik, а zatim beskućnik i propalica, како су га nazivali oni који су га